

THE ROLE OF ARMENIAN ARTISTS IN THE DEVELOPMENT OF UZBEK CULTURE (IN THE CASE OF TAMARAKHONIM)

Farkhod Adilov

professor

Tashkent State University of Economics

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Armenian, Tamarakhonim, science, art, literature, creator, artist, stage, folk dances.

Received: 28.10.24

Accepted: 30.10.24

Published: 01.11.24

Abstract: The role of certain individuals in the development and progress of each field is incomparable. This article talks about the life of the People's Artist of Uzbekistan Tamarakhonim. His contributions to the fields of Uzbek theater, singing, and dancing are highlighted based on sources.

ЎЗБЕК МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖИДА АРМАН ИЖОДКОРЛАРИНИНГ ЎРНИ (ТАМАРАХОНИМ МИСОЛИДА)

Фарход Адилов

профессор

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: арман, Тамарахоним, илм-фан, санъат, адабиёт, ижодкор, санъаткор, сахна, халқ рақслари.

Аннотация: Ҳар бир соҳанинги ривожланиши ва тараққиётида маълум бир шахсларнинг ўрни бекиёсдир. Ушбу мақолада Ўзбекистон халқ артисти Тамарахонимнинг ҳаёт фаолияти ҳақида сўз юритилади. Унинг ўзбек театр, кўшиқчилик, рақс соҳаларига қўшган хиссалари манбалар асосида ёритиб ўтилган.

РОЛЬ АРМЯНСКИХ ХУДОЖНИКОВ В РАЗВИТИИ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ (НА ПРИМЕРЕ ТАМАРАХОНИМ)

Фарход Адилов

профессор

Ташкентский государственный экономический университет

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

<p>Ключевые слова: Тамарахоним, наука, творец, литература, народная танцы.</p>	<p>Аннотация: Роль отдельных личностей в развитии и прогрессе каждой области несравнима. В данной статье рассказывается о жизни народной артистки Узбекистана Тамарахоним. На основе источников освещен его вклад в области узбекского театра, пения и танцев.</p>
---	---

КИРИШ

Минг йиллар давомида бизнинг аждодларимиз яратган маданият сарчашмалари дунё халқлари учун дастурул амал бўлиб хизмат қилган. Қадимий маданият эгаси бўлмиш Ўрта Осиё халқлари илм-фани, санъати, адабиёти тараққиётида турли миллат ва элатларнинг қўшган хиссаси беқиёсдир. Такдир тақозаси билан бизнинг юртларга келган ва яшаган арман миллатига мансуб кўпгина санъат аҳиллари ҳам миллий маданиятимизни ўрганган ҳамда айнан ушбу миллий маданиятни тараннум этганлигининг гувоҳи бўламиз. Халқимизга битмас-туганмас маънавий хазина қолдирган Увайсий, Анбар Отин, Дилшод Барно, Муқимий, Фурқат, Гулханий, Собир Абдулло, Чархий каби адабиёт намояндалари, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Тамарахоним, Ҳалимахоним, Мукаррамахоним, Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Таваккал Қодиров каби ноёб истеъдод эгалари ҳам шу замин фарзандларидир[1]. Мана шундай буюк санъаткорлардан бири Тамарахоним ҳақида эътироф этмасдан иложимиз йўқ.

АСОСИЙ ҚИСМ

Санъат ҳақида сўз кетганда машҳур санъаткор Тамарахоним ҳақида сўз ютирмасдан иложимиз йўқ. Шундай экан Тамарахоним (Петросяц) аслида арман фарзанди. Боқулик ишчи Арём Петросовнинг қизи бўлган. А.Петросов асли Қорабоғлик бўлиб Бокудаги Ротшильд ҳамда Нобелларга қарашли нефть тозалаш заводларида ишлаган. 1905 йил инқилоби подшо ҳукумати томонидан бостирилганидан сўнг қамокқа олиш ва сургунлар авж олиб кетган. Бу вақтда Артём қамалади ва Туркистон ўлкасига сургун қилинади. У Фарғона воҳасида истиқомат қилади ва темир йўлда ишлайди. Айнан ўша йиллари Туркистонга сургун қилинган Артём хонадонида янги инсон Тамарахоним дунёга келади. Тамарахоним номи унинг тахаллуси бўлиб асл исми ва фамилияси Тамара Артёмовна Петросян бўлиб 1906 йил 16 (29) март куни Марғилонда туғилган ва 1991 йил 30 июнь куни Тошкентда вафот этган кўшиқчи ва раққоса, балетмейстер, ўзбек профессионал рақси асосчиларидандир[2].

XX асрнинг бошларида Туркистонда ҳам санъатнинг турли жаҳалари янада тараққий этаётган давр эди. Ёш ва қобилиятли санъаткор Тамарахонимни дастлаб хаваскорлар саҳнасига машҳур халқ санъаткори Юсуфжон қизиқ Шакаржонов олиб чиқган. Бу 1919 йил

ёзида Марғилондаги Ўрта тагида ўтказилган сайил пайтида содир бўлади. 13 ёшар раққоса сахнага чиқади. Шунингдек устоз санъаткорлардан Уста Олим Комилов ҳам унинг санъат майдонига кириб келишига жуда катта ҳисса қўшган. Тамарахонимнинг дастлабки концерт репертуарини тузишда ва бойитишда Уста олимнинг хизмати катта бўлган. Маҳорати ва малакасининг ошишида атоқли санъаткор Ҳожисиддиқ Исломов ҳам катта ёрдам берган. Тамарахоним дастлаб Ҳожисиддиқ билан халқ рақсларидан бўлган “Чўпон” рақсини дуэт билан ижро этган. 15 ёшида Тошкентдаги “Колизей” театри қошидаги хореография синфига ўқишга киради. Бу ерда мохир педагог Шаевич Карганова каби инсонлардан классик рақслардан таълим олди, ҳамда “Аида”, “Борис Годунов” спектаклларида рақс ижро этган. 1923–1924 йилларда Москва театр техникумида таҳсил олган. Дастлаб 1921–22 йилларда Тошкент рус опера ва балет театрида, 1924 йилдан Муҳиддин Қориёқубов раҳбарлигидаги концерт труппаси (1926 йилдан Ўзбек давлат концерт этнографик ансамбли, 1929 йилдан Ўзбек давлат мусиқали театри)да фаолият олиб борган. Яна бир санъаткорнинг дунёга танилиши ва ўзбек миллий маданиятини дунёга танитишдаги хиссаларидан бири 1925 йил Парижда бўлиб ўтган Жаҳон безак санъати кўргазмасида Муҳиддин Қориёқубов билан биргаликда иштирок этиб, ўзбек санъатини илк бор Европада намойиш этган. Тамарахоним ўзбек лапар ва ялла намуналарини сахнавий ижро шароитига мослаштириб, янгича ифодавий воситалар (мимика, рақс, диалог ва бошқалар) билан бойитиб, улар негизида бир неча кичик мусикий инсценировкаларни яратади, миллий оммабоп (эстрада) санъат ривожига асос солади. 1942 йилда ўзбек халқ хофиси Муҳиддин қори Ёқубов билан бирга Москвадаги Луначарский номидаги техникумга ўқишга кирган. Бу ерда у атоқли рус педагоги Вера Мая қўлида ўқиган ва турли халқлар рақс санъати бўйича дарс олган[3].

Кўп йиллик меҳнат ва санъат соҳасида салмоқли фаолият олиб борган арман миллатига мансуб артистларнинг фаолияти ҳукумат тамонидан тақдирланиб келинган. Жумладан, Петросянц Тамара Артемовна 29 ёшида Уста Олим Комилов, Тўхтасин Жалилов, Абдуқодир Исмоилов билан бирга Лондонда ўтказилган халқаро фестивалда ғолиб чиққан — бу унинг рақс бўйича олган биринчи медали эди. 1932 йили, эндигина **26 ёшга тўлганда эса аёл санъаткорлар орасида биринчи бўлиб Ўзбекистон халқ артисти унвонига сазовор бўлди**[4]. 1945 йилда ЎзССРда 15 йиллик фаолияти учун “За трудовое отличие”, 1947 йилда Польша ҳукуматидан “Варшавани қайта тиклаш учун – олтин медали”, 1950 йил Ўзбекистоннинг 25 йиллиги “Меҳнат қизил байроқ ордени” билан[5], билан тақдирланган.

ЎзССР Министрлар Совети Санъат ишлари бўйича бошқарма бошлиғи ўринбосари Донскийнинг маърузасида Тамарахоним ансамблининг 1949 йилдаги фаолияти ҳақида сўз боради. 1949 йил бошида Тамарахоним ансамбли Закавказия шаҳарлари бўйлаб катта

гастрол сафариди бўлади. ЎзССР Министрлар Совети ҳузуридаги Санъат бошқармасининг бошлиғи ўринбосари Донскаянинг 1949 йил 15 августдаги 334-сонли буйруғида. Сталин мукофоти лауреати Тамарахоним бадий раҳбарлигидаги Ўзбекистон Давлат филармонияси ашула ва ракс ансамблининг 1949 йилнинг биринчи ярмида гастроль сафариди фаолияти ансамблининг катта муваффақиятларидан далолат беради. 1949 йилнинг 7 ойида Тамарахоним ансамбли 115 та концерт бериб, режани 140 фоизга бажарганлиги эътироф этилади.

Ансамбль ижодий фаолияти билан бир қаторда гастроль сафарларида кўплаб ижтимоий ишларни амалга оширади, ҳомийлик концертлари уюштиради, бадий ҳаваскорлик тўғрагига ёрдам беради. Ансамблнинг қардош Закавказия, Болтиқбўйи ва Марказий Осиё республикаларидаги гастроллари юқори савияда ўтади. Концертлар тўлиб-тошган томоша залларида ўтади[6].

Манбаларда Сталин мукофоти лауреати, халқ артисти Тамарахоним бошчилигидаги ашула ва ракс ансамблининг 1949 йилнинг биринчи ярмидаги улкан самарали фаолиятини қайд этилади. Бадий раҳбар Тамарахоним ва бутун ансамблга Ўзбекистон давлат филармонияси директори Жумаев, Тамарахоним ансамблига республиканинг 25 йиллигига янги репертуар тайёрлашга ва ансамблнинг концерт дастурларини бадий безашда кўмаклашиш вазифасини юклаган[7]. Бу мисоллардан ҳам кўришиб турибдикусанъаткорнинг ижоди ва маслаҳатига ҳар дам ва ҳар вақт маданият ходимлари муҳтож бўлган.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки Тамарахоним ўз фаолияти давомида 500 дан ортиқ кўшиқ ва рақсларни 86 тилда яратган ҳамда томошабинларга тақдим этган. Миллий ўзбек мусиқаси, театри, кўшиқчилик санъатининг ривожланиши ва дунёга танилишида салмоқли хисса қўшган буюк санъаткордир. Хозирги кунга қадар барча санъаткорлар Тамарахоним ижоди фаолияти билан қизиқишади, ўрганишади ва янгидан-янги қирраларини кашф этишмоқда. Мустақиллик йилларида санъаткор вафотидан сўнг 2001 йилда "Буюк хизматлари учун" ордени билан мукофотланган.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Каримов И. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз. 8 том, 188-бет. Тошкент «Ўзбекистон» 2000.
2. <http://muzaffar.uz/mashhurlar-hayotidan>
3. Устоз санъаткор // Ўзбекистон маданияти. 1976 йил, 9 апрель.
4. <https://www.gazeta.uz/uz/2023/04/02/tamarakhanum-museum>
5. Ўз МА. Р-2087, рўйхат – 1, йиғма жилд 46, 78-варақ.
6. Ўз МА. Р-2087, рўйхат – 1, йиғма жилд 374, 91-варақ.
7. Ўз МА. Р-2087, рўйхат – 1, йиғма жилд 375, 182-варақ.